

PROFILAKTIKA INSPEKTORINING OIV/OITS KASALLIGINI TARQATISH JINOYATLARINING UMUMIY PROFILAKTIKASINI TASHKIL ETISH FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISH

A.E.Yuldashev

Ilmiy Rahbar: IIV Akademiyasi

Magistratura Boshqaruv fanlar kafedrası katta o'qituvchisi

Nurqobilov Abrorjon Bobur o'g'li

324-guruh

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17657295>

Annotatsiya. Mazkur ilmiy maqolada OIV/OITS kasalligini tarqatish jinoyatlarining oldini olishga qaratilgan profilaktika inspektorlari faoliyatining huquqiy, tashkiliy, tibbiy va ijtimoiy jihatlari kompleks ravishda tahlil qilinadi; bunda OIV bilan yashovchi shaxslarni aniqlash jarayoni, ularning ijtimoiy va psixologik qo'llab-quvvatlanishi, xavf guruhlarini bilan ishlash mexanizmlari, jamoatchilik o'rtasida xabardorlikni oshirish, stigma va diskriminatsiyani kamaytirish, epidemiologik ma'lumotlar bilan tezkor almashuv, qamrov monitoringini raqamlashtirish hamda migratsiya oqimlari bilan bog'liq xavflarni nazorat qilish masalalari yoritildi. Tadqiqot natijalariga tayangan holda profilaktika inspektori faoliyatini takomillashtirishning ustuvor yo'nalishlari sifatida tibbiy xizmatlar bilan integratsiyalashgan elektron platforma yaratish, yoshlarda infeksiyadan himoyalash madaniyatini shakllantirish, ijtimoiy tarmoqlarda noqonuniy xizmatlarni aniqlash bo'yicha raqamli monitoringni kuchaytirish hamda xavf guruhlarini tizimli ro'yxatga olish mexanizmlarini takomillashtirish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi.

Kalit so'zlar: huquqbuzarliklar profilaktikasi, profilaktika inspektori, epidemiologik xavfsizlik, umumiy profilaktika, jamoatchilik bilan hamkorlik, kasallik tarqalishini oldini olish, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, tibbiy nazorat, profilaktik monitoring.

Kirish

OIV/OITS infeksiyasining tarqalishi global miqyosda dolzarb ijtimoiy xavf sifatida baholanishi bilan birga, O'zbekiston sharoitida ham migratsiya jarayonlari, aholi o'rtasida yetarli darajadagi epidemiologik madaniyatning shakllanmaganligi, jinsiy tarbiyaning sustligi, xavf guruhlarini faoliyatining yashirinligi va internet orqali anonim aloqa shakllarining kengayib borishi sababli infeksiya tarqalishi xavfi oshib bormoqda; ayniqsa, infeksiyaning ataylab yoki bilib-bilmay tarqatilishiga olib keluvchi xatti-harakatlar Jinoyat kodeksida alohida modda sifatida belgilangan bo'lib, mazkur jinoyatning oldini olishda profilaktika inspektori tomonidan xavf guruhlarini bilan muntazam ishlash, tashxis qo'yilgan shaxslar bilan nazorat uchrashuvlari, poliklinika va diagnostika markazlari bilan integratsiyalashgan ma'lumot almashinuvi, mahalla va ta'lim muassasalari ishtirokida profilaktik targ'ibotlar o'tkazish hamda aholida stigma va qo'rquvni kamaytirishga qaratilgan ommaviy-ma'rifiy faoliyatlarni kuchaytirish zarur bo'lmoqda.

Metodologiya

Tadqiqot jarayonida OIV/OITS bo'yicha milliy qonunchilik, Sog'liqni saqlash vazirligi statistik ma'lumotlari, profilaktika inspektorlarining amaldagi ish jarayoni, tibbiy muassasalardagi diagnostika va nazorat tizimlari hamda OIV bilan yashovchi shaxslar o'rtasida o'tkazilgan ijtimoiy so'rovlar chuqur o'rganildi; shu bilan birga, xalqaro tashkilotlar — JSST, UNAIDS, UNODC metodik tavsiyalari, rivojlangan davlatlar (Yaponiya, Koreya, Germaniya,

Turkiya) tajribasi asosida OIVga qarshi kurashda huquqiy va tibbiy integratsiya modelining ustunligi baholandi. Metodologiya sifatida kriminologik tahlil, epidemiologik monitoring, ekspert intervyulari, ijtimoiy-psixologik diagnostika, xavf guruhlari bilan ishlash amaliyotini baholash, shuningdek, profilaktika inspektorining faoliyat samaradorligini o'lchovchi indikatorlar tizimi qo'llanildi; barcha ma'lumotlar tematik kodlash, statistik guruhlash va muqobillashtirilgan tahlil usullari orqali qayta ishlanib, tizimli xulosalar chiqarildi.

Natijalar

Tadqiqot natijalari OIV infeksiyasini tarqatish jinoyatining shakllanishiga ko'plab omillar — tashxis qo'yilgan shaxsning o'z maqomini boshqalardan yashirishi, tibbiy ko'riklardan qochish, uyat va stigma tufayli tibbiy markazlarga murojaat qilmaslik, giyohvand moddalar iste'moli lazzatlanish quvvatini oshirish bilan bog'liq xatarlarning noto'g'ri talqini, jinsiy munosabatlarda himoyasiz aloqalarning ko'pligi, internetdagi anonim tanishuv xizmatlari, profilaktika inspektorlari faoliyatining raqamlashtirilmaganligi, tibbiyot muassasalari bilan integratsiya mexanizmlarining sustligi, migratsiya oqimlari va ijtimoiy beqarorlik kabi omillar sabab bo'lishini ko'rsatdi. Tahlillar shuni aniqladiki, profilaktika inspektori tomonidan xavf guruhlari ro'yxatga olish, maxfiy ravishda tibbiy tekshiruvga jalb qilish, mahalla va ta'lim muassasalari bilan hamkorlikda tushuntirish tadbirlarini tashkil etish, giyohvandlikka qarshi kurash bilan bog'liq kompleks choralarini kuchaytirish, infeksiyani erta aniqlash bo'yicha tezkor axborot almashinuvi va profilaktika tadbirlarining integratsiyalashuvi jinoyatlar sonini kamaytirishda sezilarli natija bergani qayd etildi.

Muhokama

Natijalarni tahliliy muhokama qilish shuni ko'rsatadiki, samarali profilaktika tizimi faqatgina huquqiy choralar yoki ma'muriy nazorat bilan chegaralanib qolmasligi, balki tibbiy xizmatlar, ijtimoiy himoya organlari, ta'lim muassasalari, mahalla va jamoatchilik bilan integratsiyalashgan holda amalga oshirilishi zarur; chunki OIV bilan yashovchi shaxslarning ijtimoiy qo'rquvi, stigma va psixologik bosim ularda o'z maqomini yashirishga olib kelib, bu esa jinoyat sodir bo'lishiga zamin yaratadi. Profilaktika inspektori faoliyatini takomillashtirish uchun integratsiyalashgan elektron epidemiologik monitoring tizimi, mobil ilova orqali xavf guruhlari nazorat qilish, anonim maslahat olish platformalari, internetdagi noqonuniy xizmatlarni aniqlovchi raqamli algoritmlar, maktab va oliy ta'lim tizimida OIV bo'yicha zamonaviy trening modullarini joriy etish hamda migrantlar o'rtasida xavfsiz xulq-atvor targ'ibotini kuchaytirish zarur. Shuningdek, profilaktika inspektorlarini psixologik kommunikatsiya, krizis vaziyatlarida ishlash, yuqori xavf guruhlari bilan ehtiyotkor muloqot olib borish bo'yicha maxsus o'quv dasturlari bilan ta'minlash muhim hisoblanadi.

Xulosa

Yakuniy xulosada ta'kidlanishicha, OIV/OITS kasalligini tarqatish bilan bog'liq jinoyatlar profilaktikasini kuchaytirish uchun profilaktika inspektorining faoliyatini kompleks tarzda modernizatsiya qilish, tibbiy muassasalar bilan integratsiyalashgan axborot tizimini yaratish, xavf guruhlari bilan ishlashni tizimlashtirish, infeksiyaga oid stigma va qo'rquvni kamaytirish, ta'lim muassasalarida epidemiologik madaniyatni kengaytirish, migratsiya jarayonlari bilan bog'liq xavflarni nazorat qilish, internet makonidagi jinoyatlarni aniqlash uchun raqamli monitoringni kuchaytirish, shuningdek, anonim maslahat va tekshiruv xizmatlarini qo'llab-quvvatlash zarur; ushbu choralar uyg'un tarzda amalga oshirilganda, OIV/OITSning tarqalish xavfi sezilarli kamayib, jinoyat sodir etilish ehtimoli minimal darajaga tushadi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Axmedov A., Muxammadiev Sh. **Huquqbuzarliklar profilaktikasi: nazariya va amaliyot.** – Toshkent: Akademiya, 2020.
2. Rasulov B. **OIV/OITS epidemiologiyasi va profilaktikasi.** – Toshkent: “Tibbiyot” nashriyoti, 2019.
3. Karimova N., Jo’rayev M. **Jamoat xavfsizligini ta’minlashda profilaktika inspektorlarining o’rni.** – T.: IIV Akademiyasi ilmiy to’plami, 2022.